

INFORMATION ABOUT AUTHORS

LITVINOVA Svitlana Grigorievna – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Deputy Director of the Institute for the Modernization of the Content of Education.

Circle of scientific interests: professional training of future specialists.

MAMUTA Marina Sergiivna – Candidate of Technical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Optical and Optoelectronic Devices of the National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute».

Circle of scientific interests: professional training of future specialists.

RYBALKO Olga Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Teacher of Methods of Teaching Mathematics and Informatics in the Primary School of Prilutsky Humanitarian and Pedagogical College them. I. Ya Franko

Circle of scientific interests: professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2019 р.

УДК 378.016:78

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0002-7264-7335>
 e-mail: o.oleksiuk@kubg.edu.ua

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО КЛАСТЕРА В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Кластерний підхід традиційно вважається механізмом інтеграції в освіті. Кластер – це поєднання однорідних елементів у нові цілісність, яка може розглядатися як самостійне ціле, володіти певними властивостями, що дозволяють застосувати трансдисциплінарні зв'язки. Проблема інтеграції освіти, науки і виробництва; освіти, науки і культури у мистецькій освіті полягає у ціннісно-цільовій єдності розвитку його елементів – освітніх закладів чи їх підструктур, в інтеграції загальноосвітньої, профільної та загальнокультурної підготовки, створенні змішаного за складом педагогічного колективу тощо. Загальноприйнятим вважається факт про те, що принципи організації кластера залежать від мети та умов об'єднаних структур. Якщо на початку ХХІ століття створення кластерів носило ініціативний характер, то на даний час, коли жорсткість заходів інтеграції ресурсів виражена як умова розвитку, воно виражає у певній мірі можливість збереження гуманістичної домінанти в освіті і тому є, радше, необхідністю.

Особливо цінним у кластері є можливість взаємної ресурсної підтримки його учасників, а також створення всередині нього структур на різних рівнях: методологічному, теоретичному, емпіричному. Це має безпосереднє

відношення до інтеграційних процесів у мистецькій освіті. Отож, кластер дає змогу гнучко вибудовувати систему управління його структурами, здійснювати реальний прогноз розвитку кластера та його частин, забезпечувати ресурсну самопідтримку, тобто кластер є стійким у соціокультурному бутті.

Феноменолого-герменевтичний підхід орієнтує на охоплення культурної цілісності кластера (взаємозв'язок природи, суспільства, людини, проблеми яких відображаються в науці, освіті, мистецтві, технологіях). У кластеризації мистецької освіти закладений потужний духовний потенціал. У кластері є можливість створення транскультурних форм роботи із студентами – організації взаємопов'язаної різнобічної діяльності суб'єктів освітнього процесу на загальних духовно-ціннісних засадах. Тому, в організації освітньої та управлінської діяльності необхідно:

– розуміння того, що глобальне сприйняття світу нерозривно пов'язане з розумінням унікальності культур;

– усвідомлення ідеї особистої відповідальності кожної людини за те, що відбувається в природному та соціальному світі, в якому глобальне і локальне – рівнозначні (М. Моїсєєв).

– опора на інтердисциплінарний підхід, розгляд усієї різнобарвності світу через фактор часу;

– розуміння того, що метою розвитку

соціальної системи має бути людина.

Суттєвими підставами створення освітніх кластерів, в яких найважливішою проблемою і метою є забезпечення духовно-ціннісного узгодження між освітніми закладами є фундаментальність як цінність університетської освіти. Освітній зміст кластера зумовлений такими цінностями як соборність, громадянськість, творчість, мистецтво, природа, наука, людство, здоров'я. Особливо слід виокремити церкви, храми, монастирі та інші релігійні цінності як об'єкти культури. Соціокультурний простір університетського кластера певним чином відображає соціокультурність простору мегаполіса. Цей простір включає: соціальне, інноваційне, комунікативне, виховне, а також екологічне середовище. Інтеграція на теоретичному рівні здійснюється на концептуальній основі як узгодженість мети та цінностей включених у кластер освітніх закладів. Інтеграція на методологічному рівні означає єдину методологічну і концептуальну основу – інтердисциплінарний підхід, що забезпечує стійкість і динамічність кластера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні вчені (зокрема Н. Шарай, Л. Ніколаєва, Т. Вдовіна) вважають, що кластер є одним із потужних механізмів інтеграції в освіті. Саме поняття «кластер» учені визначають як «...поєднання однорідних елементів у нову цілісність, яка може розглядатися як самостійне ціле, що володіє певними властивостями, і дає змогу застосувати мультидисциплінарний підхід до її розвитку...» [7, с. 20]. Загальновідомим є положення про те, що перевага кластера та його специфіка полягає в цілісності розвитку утворювальних елементів – освітніх закладів чи їх підструктур, в інтеграції загальноосвітньої, профільної та загальнокультурної підготовки, створенні змішаного за складом педагогічного колективу тощо. Крім того, неабияку цінність кластера складає можливість ресурсної підтримки його учасників, а також створення всередині кластера різного рівня структур, зокрема, теоретичного та методологічного.

Мета статті – теоретичне обґрунтування інтегративного підходу та визначення принципів організації освітнього кластера в мистецькій освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтуючись на принципах, розкритих у працях Н. Шарай, Л. Ніколаєва, Т. Вдовіна [7] пропонуємо розглянути найхарактерніші з них для мистецької освіти, а саме:

– *ціннісно-цільова узгодженість діяльності суб'єктів освітнього кластера*

при збереженні балансу інтересів кожного з них.

Даний принцип реалізується як принцип ціннісно-цільової єдності усіх учасників освітнього процесу. Одним із проявів реалізації *принципу цілісності*, тобто цілісності охоплення об'єкта і предмета дослідження. У сучасній педагогічній літературі поширені різноманітні трансформації поняття цілісності. Це – цілісна особистість і цілісний характер її діяльності; система знань, умінь і компетентностей; система методів їхнього формування тощо. Визначальна роль у системі цілісного педагогічного впливу належить інтердисциплінарним зв'язкам.

Цілісність освітнього процесу виникає як результат взаємодій, що ґрунтується на принципі фрактальної гармонії. Цей принцип, на думку А. Маджуги, І. Сініциної [1], утверджує ідею щодо необхідності цілісного розвитку людини – духовного (емоційного, естетичного, інтелектуального) та фізичного як системи, де кожний елемент знаходиться у взаємозв'язку і взаємозалежності один з одним. Ця обставина визначає необхідність інтеграції природничо-наукових та соціально-гуманітарних уявлень про людину як багатовимірний феномен і реалізації в сучасній освіті таких концептуальних підходів як антропоцентристський, системно-синергетичний, феноменолого-герменевтичний, фрактально-резонансний. Зазначені підходи відповідають постнекласичній освітній парадигмі, яка передбачає переорієнтацію цілей на внутрішній світ людини, її існування, цілісне здоров'я [4].

Для нас важливим є положення про те, що культурна цілісність кластера (взаємозв'язок природи, суспільства, людини, науки, культури, виробництва, мистецтва та ін.) утворюється на основі культурологічного підходу. Ми погоджуємося з думками авторів, які підкреслюють, що в кластеризації освіти закладений могутній духовний потенціал. У кластері є можливість створення різних форм освітньої роботи – шкільних театрів, клубів, музеїв, студій на ціннісних засадах. Крім того, інтегративний підхід до організації кластера в мистецькій освіті передбачає перетинання субкультурних і транскультурних просторів, яке позначається проявом безпосереднього впливу закладів культури і засобів масової інформації на формування духовного потенціалу особи. Ставлення студентів до скарбниць культури – театрів, музеїв, концертних залів, бібліотек – свідчить про наявність потреби в нагромадженні художніх

вражень, досвіду сприйняття, оцінювання художніх творів, досвіду ціннісно-орієнтаційної діяльності тощо. Тим часом, нашим дослідженням встановлено, що інтенсивність відвідування студентами закладів культури (опитано 618 студентів) характеризується нерівномірністю у ставленні до них. Так, якщо останнім часом найбільш інтенсивно відбувалися відвідування концертних залів (61,8%), то оперні театри упродовж року відвідали всього 25,0% опитаних. Активність відвідування музеїв та бібліотек виявилась ще меншою: виставкові зали упродовж року відвідали 5,8%, а бібліотеки – 5,5% опитаних. Вивчення мотивів відвідування закладів культури, яке проводилось за допомогою методу фокусованих інтерв'ю, показало, що для більшості нерегулярність відвідування закладів культури зв'язана з відсутністю вільного часу (65,4%) та дороговизною квитків (34,6%) тощо.

– *співпраця учасників кластера по горизонталі і по вертикалі з метою забезпечення освітньої спадкоємності при базовій ролі духовних цінностей;*

Цей принцип дає можливість в однаковій мірі конструювати як характерні емоційно-естетичні діалоги – трилоги в процесі індивідуального навчання (студент – музичний твір – художньо-музичний текст – викладач), так і діалоги-полілоги в групових та колективних формах музично-творчої діяльності студентів.

Реалізація принципу співпраці учасників кластера передбачає зміни традиційної стратегії навчання, а саме: глобальність подачі матеріалу, що забезпечує багатовимірний процес освіти; вивчення навчального матеріалу на основі діалогічного поєднання; ретельний добір репертуару з урахуванням естетичних характеристик, таких, як змістовність, емоційність, репрезентативність музичних творів і т.п.

Забезпечення освітньої спадкоємності значною мірою залежить від усунення різкої поляризованості позицій викладача та студента. При цьому, розширюються функції викладача (актор, режисер, диригент, партнер по спілкуванню тощо).

Важливу роль у реалізації принципу співпраці учасників кластера відіграє неімперативний стиль спілкування, а саме: поєднання визначеності та свободи в керуванні освітнім процесом; емоційність і виразність в спілкуванні; використання виключно позитивних засобів впливу: заохочення, схвалення, похвала тощо; створення ефектів «переживання успіхів» у студентів; стимулювання та заохочення

ініціативності і активності студентів підвищення активності сприйняття (ефект новизни, переключення уваги, застосування контрасту); стимулювання активної суб'єктної позиції: спонукання студентів до оцінних суджень, вибіркового ставлення до категорій естетики, порівняння та зіставлення, узагальнення тощо; можливість особистісного освоєння і співпереживання при оволодінні навчальним матеріалом в трьох аспектах: через мистецький матеріал, у рамках спільної колективної діяльності; співтворчість (досягнення єдності, сприйняття і творення, застосування творчих завдань, що відкривають можливість широких асоціацій; залучення в діалогах особистого духовного досвіду студентів) [2].

– *формування освітніх універсалій як умова духовного розвитку суб'єктів та спадкоємності в неперервній мистецькій освіті.*

Реалізація принципу пов'язана з актуальністю ідеї освіти «не на все життя», а «через усе життя», в якій забезпечується неперервний розвиток особистості студента, кожного члена суспільства в структурі освіти. Кластер в системі неперервної освіти – це сукупність освітніх програм різного рівня і спрямованості разом з освітніми закладами та органами управління ними.

Неперервна освіта людини – це процес нарощування особистісного, загальнокультурного, професійного потенціалу упродовж усього життя. Головними особливостями неперервної освіти є універсалії культури. В основі універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства – пошуки сенсу в усіх сферах життя, науки і філософії, міжкультурній взаємодії, у комунікативному процесі інформаційного суспільства. З цього приводу Т. Черниш зазначає, що функція освітньо-гуманітарного дискурсу полягає у створенні ідеальних конструкцій, виробництві знання, що розуміється як форма динаміки знання від індустріального суспільства до постіндустріального та інформаційного, в основі якого динаміка розвитку Інтернет та Галактики, що й потребує нового розуміння освітньо-гуманітарного дискурсу [6].

У цьому контексті неабиякий інтерес викликає концепція М.Ткач. Автор зазначає, що у сучасній вищій мистецькій освіті, яка є структуроутворювальним чинником сучасної культурної політики, щедалі більше актуалізується тема смислу освітньої діяльності, тобто порушуються традиційні метафізичні питання, які потребують і передбачають розуміння. Онтологічний

момент «вмонтованості» музичної освіти у соціальну реальність сприяє становленню особистості як суб'єкта культури, її причетність до духовних цінностей, що відповідає ціннісно-смісловому призначенню процесу підготовки майбутнього вчителя музики [5].

Універсалії культури, як загальнолюдські репрезентації культурного досвіду і діяльності, символічно відображені в ейдетичній пам'яті людства, образно-світоглядних конструкціях, етимологічних цінностях мови, художніх творах мистецтва. Універсалії культури розвиваються і функціонують як цілісна система, в якій кожен структурний елемент напряму або опосередковано пов'язаний з іншим, а сама система виступає як узагальнена модель людського світу, яка ретранслюється в культурі і засвоюється індивідами в процесі їхньої соціалізації [5].

Методологічним підґрунтям формування професійного світорозуміння майбутнього вчителя музики виступає «Я-концепція» (Р. Бернс, К. Роджерс та ін.) як структурована якість людини щодо себе, до якої входять переконання, оцінки і тенденції поведінки. Серед безлічі компонентів «Я-концепції» виділяють два рівні – актуальне «Я» та ідеальне «Я», неминуха розбіжність яких є зоною духовного розвитку майбутнього вчителя музики. Так, дослідження динаміки та співвідношення актуальної та ідеальної «Я-концепції» студентів інститутів мистецтв показало позитивний зв'язок між ступенем розбіжності самооцінки й ідеалу досліджуваних та їхньою готовністю до духовного саморозвитку (О. Олексюк). Абсолютна більшість студентів з різним рівнем самооцінки підтвердила своє активне внутрішнє прагнення до гармонізації духовних сил. Вирішальна роль у цьому процесі належить самосвідомості особистості, розвиненість якої «доростає» до рівня світоглядного осмислення та розуміння світу [3].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Вищенаведені чинники виступають активними елементами впливу на педагогічний процес вищої мистецької освіти. Реалізація принципу діалогової взаємодії суб'єктів педагогічного процесу означає, що кожний ідеальний план педагогічної діяльності (від її елементу до планування кінцевого результату) треба розглядати тільки як певну спрощену ідеалізовану модель майбутньої реальної діяльності. Сформульовані положення враховують вимоги модернізації мистецької освіти і лягають в основу концепції розвитку

Київського університету імені Бориса Грінченка.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Маджуга А. Г., Синицина И. А. Концептуальные основы фрактальной педагогики / А. Г. Маджуга, И. А. Синицина. – М, 2016. – 213 с.
2. Олексюк О. М., Ткач М. М., Бондаренко Л. А. Принцип фрактальной гармонии в духовному саморозвитку музиканта-педагога / О. М. Олексюк, М. М. Ткач, Л. А. Бондаренко // *Educational Researcher*, 2 (46). – С. 925–934. – ISSN 0013-189X.
3. Олексюк О. М. Комунікативні кластери педагогічного процесу у вищій мистецькій освіті / О. М. Олексюк // *Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис.* – 2013. – № 3 (50). – Додаток 1: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т. 1. – С. 182–185.
4. Олексюк О. М. Музично педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 123 с.
5. Ткач М. М. Універсалії педагогічної культури в структурі професійного світорозуміння майбутнього вчителя музики / М. М. Ткач // *Проблеми сучасної педагогічної освіти.* – 2014. – С. 227–233.
6. Черниш Т. М. Формування універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства: теоретико-методологічні виміри / Т. М. Черниш // *Освітній дискурс: Випуск 2, частина II: філософські науки.* – 2017. – С. 24–38.
7. Шарай Н. А., Николаева Л. Н., Вдовина Т. В. Образовательный кластер как интегративная система / Н. А. Шарай, Л. Н. Николаева, Т. В. Вдовина // *Педагогика.* – № 8. – 2014. – С. 20–25.

REFERENCES

1. Madzhuga, A. G., Sinitsina, I. A. (2016). *Kontseptual'nyye osnovy fraktal'noy pedagogiki*. [Conceptual foundations of fractal pedagogy]. Moscow.
2. Oleksyuk, O. M., Tkach, M. M., Bondarenko, L. A. *Pryntsyp fraktal'noyi harmoniyi v dukhovnomu samorozvytku muzykanta-pedahoha*. [Principle of fractal harmony in the spiritual self-development of musician-teacher].
3. Oleksyuk, O. M. (2013). *Komunikatyvni klastery pedahohichnoho protsesu u vyshchiy mystets'kiy osviti*. [Communicative clusters of the pedagogical process in higher artistic education]. Kyiv.
4. Oleksyuk, O. M. (2009). *Muzychno pedahohichnyy protses u vyshchiy shkoli*. [Musical pedagogical process in high school]. Kyiv.
5. Tkach, M. M. (2014). *Universaliiy pedahohichnoyi kul'tury v strukturi profesiynoho svitorozuminnya maybutn'oho vchytelya muzyky*. [Universals of pedagogical culture in the structure of

the professional worldview of the future teacher of music]. Kyiv.

6. Chernysh, T. M. (2017). *Formuvannya universalii osvityno-humanitarnoho dyskursu informatsiynoho suspil'stva: teoretyko-metodolohichni vymiry*. [Formation of universals of educational and humanitarian discourse of the information society: theoretical and methodological dimensions]. Kyiv.

7. Sharay, N. A., Nikolayeva, L. N., Vdovina, T. V. (2014). *Obrazovatel'nyy klaster kak integrativnaya sistema*. [Educational cluster as an integrative system]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса

Грінченка.

Наукові інтереси: розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OLEKSIUK Olga Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Music Art of the Institute of Arts of Borys Grinchenko Kyiv University.

Circle of scientific interests: development of spiritual potential of the individual in post-classical artistic education.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2019 р.

УДК 378 (410)

ОРОС Ільдико Імрїївна –

доктор філософії, ректор
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II
<https://orcid.org/0000-0001-7300-9362>
e-mail: ildiko@kmf.uz.ua

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Процес старіння суспільства, який спостерігається упродовж останніх десятиліть в розвинених країнах світу (через збільшення загальної тривалості життя) і в країнах, що розвиваються (через зниження рівня народжуваності та міграцію), а також економічний та соціальний фактори спонукають старших дорослих (до цієї групи належать і люди похилого віку) брати участь у різних освітніх програмах. Найбільш поширені і розвинені заклади освіти із соціалізації людей похилого (третього) віку є університети третього віку, в яких, виконуючи свої основні функції – освітню та соціальну – підвищується рівень суспільної інтеграції особистості та якість життя людей похилого віку, що також сприяє реалізації концепції активного і позитивного старіння. Університети третього віку в основному пропонують освітні програми, які зосереджуються на медичних та соціальних програмах, пов'язаних із старінням, що сприяє розвитку у людей похилого віку відповідальності за власне здоров'я (до програми включено курси з охорони здоров'я, здорового способу життя та першої медичної допомоги). Сучасні інформаційні

технології сприяють університетам третього віку (УТВ) створювати освітні портали, електронні курси для дистанційного навчання і спілкування осіб похилого віку, які не мають можливості відвідувати заклад [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті дослідження значний інтерес становлять праці зарубіжних та вітчизняних науковців з проблем освіти людей похилого віку: Я. Бельмаз, А. Богупька, О. Бойко, І. Козубовська, П. Ласлет (P. Lasslett), Л. Морріс (L. Morris), В. Поліщук, О. Пригиляк, О. Пришляк, Р. Свінделл (R. Swindell), Н. Чаграк, С. Шпенік та ін.

Мета статті – дослідити підготовку фахівців із соціальної роботи для людей похилого віку у Великій Британії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Велика Британія – одна з перших країн, у якій почалася визнаватися як окремий вид професійної діяльності соціальна робота, яка упродовж тривалого часу була лише практичною діяльністю – способом надання допомоги та підтримки [1]. Перший британський університет третього віку засновано у м. Кембридж у 1981 р. [3].

У Великій Британії (Англії, Шотландії і Уельсі) офіційно зареєстровані